

Zo maar een mooie winter-foto. Sneeuw bedekt de weiden. Stammen van wilgen markeren de dichtgevroren sloten, hun takken zijn tot filigrainwerk berijpt. Een hek breekt het vlak met z'n strakke lijnen. De velden strekken zich uit tot in nevelige verten. Alles is kleurloos: wit, zwart en grijs, een weemoedig-stemmende litho. Deze wereld schijnt dood: nergens beweegt een levend wezen. Elk geluid is er een stordend element, zelfs het ijle roepen van een vogel.

Inderdaad: schijn! Dit is de dood niet, dit is de rust tussen uitgebloeid leven en uitbloeiend leven. Dit is het dieptepunt in de conjunctuur der natuur. Straks buigt de lijn weer omhoog, straks smelt de sneeuw, schudt de wind de rijpdraden uit de kruinen en breekt het water door de ijslaag. Straks zwellen de knoppen, spruiten de blaadjes uit beschermende schubben, straks wordt het grijze veld groen, het gras besprenkeld met bloemen. Dan brengt de boer zijn vee naar de wei, steken kalveren, veulens en lammeren hun koppen in de van geheimen doorgeurde lucht, komen vogels hun scheppingslied zingen. De zon stijgt iedere dag hoger, de wolken tooien zich met gouden streken, het hemelsblauw wordt oneindiger. Weér is een lente gekomen. Dan stort het leven zich uit in duizenderlei vormen. En daarin staat dan de mens, die alles overziet en zegt: „Het is goed”. In deze drie woorden drukt hij al zijn vreugde uit over de herleving van het nooit geheel overwonnen leven, waarvoor hij diepe liefde heeft, dat zijn eigen wezen is. Hij zal z'n gedachten de wereld laten omreizen en ervaren, dat nog te weinig mensen weten hoe goed het leven kan zijn, hoe waard het is intens geleefd te worden. Want slechts hij die het haat, die dus zichzelf haat, kan verlangen voelen vrijwillig van dit soms moeilijke leven te willen scheiden. Hij, die van het leven houdt, zal zelfs tijdens de strengste winter de lente in zich voelen.

MENS

en Wereld

Chessman en de doodstraf

In de V.S., evenals in vele landen van Europa, is het instituut van de doodstraf nog niet afgeschaft. De zwaarste misdadigers kunnen gestraft worden met het verlies van hun leven. Ofschoon bijna overal een humanisering van het strafrecht en een humanisering van het celsysteem te bespeuren valt en het accent van de vergelding op de opvoeding komt te liggen blijft de onherroepelijke en ijzig definitieve capitale straf in tal van landen bestaan, als een relict uit de tijden van het oog-om-oog en tand-om-tand. Het is hoogst merkwaardig dat de scheiding tussen voor- en tegenstanders van de doodstraf, behalve in ons land voor een klein gedeelte, dwars door de verschillende klassen en levensovertuigingen loopt, zoals b.v. gebleken is in de debatten in het Engelse Lagerhuis, enige tijd geleden.

Wij hopen en verwachten dat het geval van Chessman, die al enkele jaren in de dodencel van een Amerikaanse gevangenis op de uitvoering van zijn straf wacht en een verwoede strijd voert om zijn leven te behouden, de ogen van tallozen nog eens zal openen voor de mateloze wreedheid en de onmenselijke spanningen die het voortdurende uitstel van de executie met zich brengen. Dit kat-en-muis-spel is afschuwelijk en mensonterend, en is dit temeer omdat door dit geval een sensatiegolf is gekomen o.a. door het boek dat de veroordeelde heeft geschreven, waardoor de aandacht is afgeleid van het enige punt van belang, de onmenselijkheid van de doodstraf.

En stel het geval dat er, tijdens het laatste uitstel van de executie, nieuwe feiten aan het licht komen, waardoor deze man misschien zal kunnen blijven

leven, hoe staat het met de velen die niet zo fanatiek willen en kunnen strijden, die niet de gave van het woord hebben? Het komt ons voor dat de verschillende gerechtelijke instanties de verantwoordelijkheid voor het eigen vonnis niet aandurven, en dat op zich zelf is een aanklacht tegen de doodstraf.

Het moge waar zijn dat door de theorieën omtrent de misdaad uit het eind der vorige en het begin van deze eeuw de nadruk soms te sterk is gelegd op de aard van de samenleving die de misdaad deed ontstaan, zodat de opvattingen omtrent persoonlijke schuld in het onmaatschappelijke gedrag wel eens te weinig in het oog werden gehouden, dit doet niets af van het feit dat de misdadiger toch voor een groot gedeelte wordt meegesleept — zwak als hij is — door de geest van hebzucht, geweld en ongebreidelde agressiviteit, die heerst in een bepaalde periode.

De omvang en de aard van de criminaliteit in een land is een niets ontziende thermometer van het gehele geestelijke klimaat van dat land. En dan, de doodstraf lost niets op. Men laat de wortels, doodt de rotte, zieke vruchten en laat de ziekten voortwoekeren.

Het geval Chessman in de V.S. doet ons nog eens duidelijk beseffen dat wij bescheiden trots mogen zijn dat ons land deze barbaarse doodstraf in vredetijd niet meer kent en wij moeten, waar wij enige invloed kunnen uitoefenen, medewerken om deze verouderde vergelding overal tot het verleden te doen behoren.

B.

KRITISCH ALLERLEI

Het onderwerp „de apartheidspolitiek van de Zuid-Afrikaanse regering” wordt langzamerhand een vaste rubriek in ons veertiendaags orgaan. Wij zijn met deze rubriek echter allermist in onze schik, omdat rassendiscriminatie een ergerlijk verschijnsel blijft, een uiting van ongezonde maatschappelijke verhoudingen. Het nieuwste op dit gebied is het bericht, dat volgend jaar in de treinen rond Kaapstad volledige apartheid zal worden doorgevoerd. Dus zwart en blank in aparte rijtuigen! In „Vrij Nederland” trof ons het volgende bericht:

„De Nationale Unie van Zuid-Afrikaanse studenten verklaarde dat het nu wel zeker scheen, dat de regering de apartheid nu ook zou doorvoeren aan de universiteit van Kaapstad en die van Witwatersrand — dit ongeacht de adviezen van de commissie-Holloway. „Wanneer de regering deze politiek doorzet, dan zal dit ingaan tegen de wensen van een overweldigende meerderheid van docenten en studenten aan beide universiteiten”. Door haar politieke ideologie aan de universiteiten op te dringen, zal de regering alle academische kringen over heel de wereld ernstig schokken”.

Menige laudator temporis acti (lofredenaar van de oude tijd) vergaapt zich aan een geïdealiseerd, geromantiseerd verleden zonder zich rekenschap te geven van de onvrijheid, de misstanden op geestelijk, sociaal en politiek gebied in het verleden, zonder zich rekenschap te geven óók van de reële mogelijkheden in het heden. Nu kan men het Otto van Habsburg niet kwalijk nemen dat hij met weemoed terugblijkt op het verleden. Evenmin kan men het ons kwalijk nemen, dat wij het nieuwe boek van de Habsburger, nl. „Het lot van Europa” met enige kritische zint ter hand nemen. Otto vindt, dat in het huidige West-Europa de vrijheid, het rechtsgevoel en het besef van verantwoordelijkheid zwaar geleden hebben. Het „Haagsch Dagblad” gaf hierop het volgende commentaar, waartegen weinig valt in te brengen:

„Is dat juist? Wij weten het niet, maar het zou kunnen zijn, dat deze Otto in zijn verlangen, het verleden te idealiseren, hier wat ver gaat. De Duitse en Oostenrijkse autocratieën genoten nu juist geen bekendheid wegens het feit, dat ze ieder zo gaarne de vrijheid gunden, of wegens hun streven, ieder zonder onderscheid van landaard, godsdienst of politieke gezindte recht te doen, of op grond van hun

wens, de verantwoordelijkheid voor alles wat in de staat gebeurde, over zoveel mogelijk mensen te verdelen

De Habsburgers (en de Hohenzollern) hebben nooit iets begrepen van de zichzelf regerende vrijheid; en wij vrezen, dat Otto von Habsburg er ook op dit moment nog niet veel van verstaat. Hij spreekt wel van de gevaren van het communisme en van de ontkerstening; maar hij mag beseffen, dat deze allermist kunnen worden bestreden met pleidooien voor terugkeer naar de goede oude tijd”.

PROF. dr Karl Barth, de bekende theoloog, beweegt zich al theologiserend nogal eens op het glibberige pad der politiek en ook hier kunnen wij slechts zelden met zijn opvattingen instemmen. Wel werden wij getroffen door zijn rede bij de officiële dodenherdenking in Wiesbaden, waarbij hij de „schuldvraag” aan de orde stelde. Het „Algemeen Handelsblad” (23/11) gaf het volgende verslag over de lezing, waarbij Barth o.a. opmerkte

„dat het niet nodig is beloften te doen over innerlijke vernieuwing; er zijn geen hogere ideeën en wereldbeschouwingen, geen edeler mensen nodig, maar beslissingen en daden, wil men de noodzaak van het invoeren van nog meer dodenherdenkingen kunnen verhinderen. Het nationaal-socialisme zou nooit zo krachtig zijn geworden, aldus prof. Barth, als het niet het geïnvesteerde kapitaal aan trouw, overgave en verering van talrijke fatsoenlijke en goedwillende Duitsers had gehad. De schuld aan zijn triomfen ligt echter evengoed bij de mensen in het buitenland, die niet slechts van vrees waren vervuld, maar ook een positieve indruk er van hadden gekregen. De ergste vorm van medewerking is waarschijnlijk het voorzichtige toezien geweest. Met een verklaring achteraf of een aanklacht is niemand gediend. Men moet veeleer proberen de waarheid te vinden, wil men een herhaling van het onheil verhinderen.”

Allerwege is grote bezorgdheid merkbaar over de gevolgen van de proeven met atoombomben. Niemand minder dan Einstein verklaarde reeds in 1950, dat „de vergiftiging der atmosfeer door radio-activiteit en diensengevolge de vernietiging van alle leven op aarde, binnen de sfeer van het technisch-mogelijke is gekomen”. Onlangs hebben ook de Franse natuurkundigen Charles Noël Martin en prins De Broglie, Nobelprijswinnaar voor natuurkunde, ernstige waarschuwingen doen horen. In „De Volkskrant” (21-12) lazen wij hierop enig commentaar. Het blad vermeldt o.m. dat de „kleine” atoombomben, welke op Hiro-

shima en Nagasaki vielen, tot gevolg hadden dat van de 30.150 Japanse kinderen, welke ná het afwerpen van de Hiroshimabom ter wereld kwamen, iedere zevende kind verminkt was. Het blad besluit zijn commentaar met de volgende woorden, die waard zijn overdacht te worden:

„Waartoe dient deze waarschuwing? Licht niet de atoomkracht in handen van hen, over wier doen en laten wij niets te zeggen hebben? Neen. Want deze machtigen worden uiteindelijk bewogen door de miljoenen, van wie zij zich meester wanen. Ook een absoluut despoot kan niets, als de massa weigert. Het zich bewust worden van de blinde krachten, die wij hebben opgeroepen, is het enige middel dat tot zulk een weigering voert. Als niets meer baat, geen medelijden, geen moraal en geen geweten, dan rest nog één appél: de angst. Nu hogere beginselen hebben uitgediend, blijft slechts de vrees voor het eigen bestaan, de loutere drang naar zelfbehoud, óók van de overwinnaar, die mede ten ondergaat. Zo ver zijn wij gekomen.”

Van de hand van pasteur Jacques Delpech verscheen in Frankrijk een boekje getiteld „Les Protestants en Espagne”. Ds Zuurdeeg heeft hieraan in het Weekblad van de Ned. Protestanten Bond een aantal gegevens ontleend, welke aantonen aan welke vernederingen en zelfs geweld daden de protestanten in het Spanje van Franco herhaaldelijk blootstaan. In een in Spanje gepubliceerde brochure (die zowaar het imprimatuur van de bisschop van Barcelona kreeg) wordt o.a. gezegd dat „sinds enige tijd in de tuin van ons Spanje een slang is verschenen, die zich nog in het gras verbergt. Die slang is het protestantisme. Het is vuiligheid, bedekt met goud en gepresenteerd met de woorden van een geprofaaneerde bijbel”. Ds Zuurdeeg wijst erop dat de situatie van de

R.K. Kerk in Spanje allesbehalve rooskleurig is, de ontkerstening zich zowel in arbeiders- als in intellectuele kringen voordoet. Hij vraagt zich af of de anti-protestantse furor — gezien ook de minder goede sociale toestanden — niet hieruit voortkomt en een afleidingsmanoeuvre is.

Wij geloven, dat Ds Zuurdeeg hier inderdaad de kern van de zaak raakt. In sommige landen zijn het de Joden, in andere landen de kleurlingen en in Spanje de protestanten, die moeten dienen als bliksemafleider of zondebok.

Wij herinneren ons niet, dat het in de afgelopen jaren voorkwam, dat in niet-katholieke streken in Nederland acties gevoerd werden tegen bijeenkomsten van rooms-katholieken. Geestelijke vrijheid, vrijheid van vergaderen en drukpers worden bijna overal als de belangrijkste verworvenheden van een waarlijk democratisch streven gewaardeerd. Bijna overal! Want wij herinneren ons ook, dat indertijd een aantal onverklikkelijke katholieke acties in Limburg zijn gevoerd tegen vergaderingen van de Jehova's Getuigen. Hieraan werden wij herinnerd toen wij in de pers lazen, dat de katholieke geestelijkheid in Nijmegen het nodig vond van de kansel te waarschuwen tegen het onderdak verlenen aan de Jehova's. Blijkbaar vindt men deze secte zo belangrijk, dat men het nodig acht hiertegen herhaaldelijk campagnes te voeren. Wij menen, dat de eerbiediging van de vrijheid van andersdenkenden toch altijd nóg belangrijker is. Indien men de secte van de Jehova's Getuigen inderdaad van zo grote betekenis vindt, zou het eerder aanbeveling verdienen, dat van kerkelijke zijde eens een onderzoek werd ingesteld naar de geestelijke en maatschappelijke oorzaken, die leiden tot het ontstaan van dergelijke secten.

HET LIED DES STORMS

Door 't woud der pijnen kreunt en zucht de wind,
En machtig wuiven de gepluimde toppen,
En strooien rond de zware schilfer-knoppen,
Die stuiven over 't knerpend naalden-grint:

En uit het hemel-groen dier ruige koppen,
Die schudden: ja, en neen, van woede ontzind.
Daalt daar een lied op 't bevend menskind,
Dat van een groots ontzag de borst voelt kloppen:

„De duizend, die zichzelf nooit wezen konden,
Bezitten saâm één waarheid, die hen bindt:
Hún is 't geloof, dat spreekt uit duizend monden:

Maar wie, wat menslijk waar is, zelf ontgint,
Voelt zich aan zich door zich alleen verbonden,
En weet, dat hij voor zich slechts waarheid vindt.”

Uit: Gedichten JACQUES PERK (1859—1881)

Prof. dr. J. A. C. Fagginger Auer

„HET HUMANISME MAAKT DE MENS ZELFSTANDIG, DUS STERK”

PROF. FAGGINGER AUER is van mening, dat er vier verschillende vormen van humanisme zijn nl. de klassieke vorm, de literaire vorm, en dan de twee gestalten, waar het om ging bij deze voordrachten: het religieuze humanisme, en het humanisme, dat zich zonder bijvoegelijke naamwoorden aandient.

Alle vormen hebben dit gemeen, dat hun hoofdbelangstelling uitgaat naar de mens. Niet omdat die belangstelling niet verder gaat, maar omdat al het niet menselijke, de natuur, ja zelfs de bovennatuurlijke zaken — wanneer men toegeeft dat die bestaan — van uit de mens moeten worden verklaard. Hij toch is de kenner, die zich tegenover de problemen stelt.

De mens moet zich bouwen een huis des geestes; een woning waarin hij veilig verkeren kan, terwijl de stormen van het bestaan om hem heen loeien. Is dat de mens mogelijk? Heeft hij de nodige geestelijke materialen en de vereiste kennis om die materialen samen te voegen, zodat een hechte woning ontstaat? De humanist antwoordt: „Ja!”

Het antwoord van hem, die in een persoonlijke God gelooft, is: „Nee. Die kennis hebt gij niet; die materialen liggen buiten Uw bereik. Er zijn immers zoveel dingen die gebeuren buiten onze wil.” De theïst zegt: „Gij zijt niet in staat in uw noden te voorzien, gij hebt boven u een macht nodig, die U voor onvoorziene omstandigheden kan beschermen. Die macht bestaat en heet God.”

De eerste reactie van humanistische zijde op dit argument is: „Hoe weet gij dat die macht bestaat?” De theïsten, aldus zeggen de humanisten, beginnen met een willekeurige conclusie en daarmee wordt bedoeld een conclusie die door de wil wordt gekeurd, niet door de rede. Dat mag men persoonlijk natuurlijk doen, maar zulk een gevolgtrekking heeft geen algemene geldigheid.

Als antwoord hoort men gewoonlijk de tegenwerping: „Maar gij laat ook alles aan de rede over, er is meer dan dat; er is ook intuïtie en gevoel; er bestaat tenslotte zoiets als het geloof.” Een weinig steekhoudend en voor theïsten zelfs een zeer gevaarlijk argument.

Het is immers duidelijk, dat de meest uiteenlopende opinies door dat argument kunnen worden gedekt. De rooms-katholiek kan er zijn geloof aan de lichamelijke hemelvaart van Maria mee bewijzen, de Calvinist het dogma der dubbele voorbeschikking, de Mohammedaan zijn begrip van de hemel en de Boeddhist reïncarnatie.

Men kan tenslotte alles verdedigen met te zeggen: „Men kan het niet bewijzen, men moet het voelen en geloven.” „Nee,” zegt de humanist, „wanneer het gaat om het achterhalen van de waarheid, dan moet de ontdekking door de rede gebeuren. Een openbaring van buiten af, die ik lijdelijk aan moet nemen, helpt niet. De mens zelf besluit tenslotte wat hij geloven wil; wat waar is en wat onwaar. En dit besluit is een daad van de rede.”

Het humanisme rust op de basis van de menselijke rede, maar dan in die meer omvattende zin de rede zoals die zich uit in alle opzichten, ook in het scheppen van het schone. Het vertrouwt die rede niet alleen als de beste, maar als de enige gids die natuur ons gegeven heeft. Dit kenvermogen is in de eerste plaats een

Prof. dr. J. A. C. FAGGINGER AUER werd in 1882 te Middelburg geboren. Hij studeerde theologie aan de gemeente-universiteit in Amsterdam en voltooide zijn studie in de V.S. Met enige onderbrekingen heeft hij sedert 1902 in de V.S. gewoond, eerst als predikant, later als hoogleraar. Tot 1926 was hij voorganger van achtereenvolgens drie Unitarische gemeenten. In 1926 werd hij hoogleraar in wijsbegeerte en kerkgeschiedenis aan de Crane Theological School. In 1930 werd hij benoemd tot hoogleraar in geschiedenis en theologie aan de Harvard University (Cambridge, Massachusetts), welke functie hij tot zijn emeritaat in 1954 bekleedde. Thans heeft hij zich met zijn echtgenote voorgoed in Nederland gevestigd. In Amerika speelde prof. F. A. ook een rol in het algemene universitaire leven. Zo was hij voorzitter van de International University Foundation. In deze hoedanigheid heeft hij veel bijgedragen tot de wederopbouw van het na-oorlogse universitaire leven in Nederland. Binnenkort hoopt hij aan de Leidse Universiteit college te geven over de cultuur der Ver. Staten. Prof. F. A. behoorde in Amerika tot de Unitarian Church. In Nederland onderhoudt hij contacten met de Zwingli-bond, de Vrije Gemeente in Amsterdam en met het Humanistisch Verbond. Van zijn humanisme getuigde hij in zijn in Amerika bekend geworden boeken: „Humanism states its case” (1933) en „Humanism versus theism” (1951).

Bijgaand artikel is een uittreksel uit verslagen, verschenen in het Nieuw Utrechts Dagblad, van lezingen die prof. Fagginger Auer op 25 Nov. en 9 Dec. in Utrecht hield voor de Vrije Gemeente.

onderscheidingsvermogen tussen dingen die van elkaar verschillen. Wanneer u naar iemand luistert en gij zegt: waar, niet waar, half waar, is dit het resultaat van uw onderscheidingsvermogen. De rede echter gaat nog verder; zij verbindt de dingen die gij ziet en hoort met elkaar, waardoor zij een geestelijke wereld vormt, tezamen gehouden door eenheid en begrip.

Waar het onderscheidingsvermogen en combinatievermogen falen, is duisternis; gevoel, intuïtie en geloof helpen niet; zij kunnen ons volstrekt geen zekerheid geven; niet eens een behoorlijk niveau van waarschijnlijkheid.

DE humanist vertrouwt de menselijke rede. Hij denkt niet, dat de mens niet voor dwalingen vatbaar is. Maar diezelfde rede stelt hem in staat die dwalingen te corrigeren.

De humanist vraagt: „Kan men heus door het geloof, buiten de rede om, een feit vaststellen?” Men kan ook op geestelijk gebied geen conclusie trekken op goed geluk af, door eenvoudig te zeggen: „Ik geloof”. Ook in zaken de geest betreffende, moet men zijn conclusies verdienen met hard werk. Dat is door zijn verstand goed en stelselmatig te gebruiken. Wij

krijgen het hoogste niet voor niets. Dat is een valse leer.

Het aannemen daarvan zou ons alleen doen terugvallen tot het niveau van geestelijke bedelaars, die willen leven zonder hun geestelijke levensonderhoud behoorlijk te verdienen. Zo spreken de humanisten en zij hebben gelijk.

Evenals de godgelovige mens wenst de humanist de diepste betekenis aller dingen te kennen. Als het heelal hem voor raadsels stelt, wenst hij die raadsels te ontwarren. Hij noemt zich humanist, niet omdat hij alleen belang stelt in de mens afgescheiden van zijn omgeving, zijn oneindige omgeving zelfs. Er bestaat immers geen mens apart van zijn omgeving.

De humanist verwacht niet, dat de mensen nu of ooit het antwoord zullen vinden op alle uiteindelijke vragen, maar hij vertrouwt, dat voldoende vragen kunnen worden beantwoord, en betreffende de mens zelf en betreffende zijn omgeving om de problemen van ons bestaan gaandeweg meer op te lossen.

VOLGENS prof. Fagginger Auer is het onderscheid tussen humanisme en religieus humanisme zeer klein, het berust in het algemeen méér op een wijze van handelen dan op een wijze van denken. In Amerika zou hij zelfs over dit verschil niet behoeven te spreken. Dáár toch beweegt zich de humanistische stroming binnen het kerkverband, wat in Nederland niet het geval is.

Alles hangt er van af, wat men onder religie verstaat. Het is zeer zeker niet hetzelfde als godsdienst, hoewel men vaak hoort dat de twee begrippen elkaar dekken. Godsdienst staat in noodzakelijk verband met geloof in God, met religie is dat niet het geval. Een religieus leven is een bestaan, dat innerlijk samengebonden is. Een volmaakt geïntegreerd mens, bezit religie, een samenbindende kracht, die echter nog geen godsdienst behoeft te zijn.

Het humanisme zegt, dat zijn grondbeginselen mede kunnen werken tot het vormen van de hele mens, en dus bijdragen tot het brengen in onze gemeenschap van echte religie. Hoe? In de eerste plaats door het zwaartepunt van het leven te leggen in de mens en niet buiten hem.

Het humanisme verwierpt de deugden, zoals het christendom die aangeeft. Overgave, lijdelijkheid etc. zijn volgens het humanisme psychologische ondeugden, want zij maken de mens zwak. Het humanisme acht de mens in staat om als de kapitein van zijn eigen ziel op te treden.

Het grote probleem, zegt de humanist, is niet het probleem van de zonde maar van de deugd. Het is merkwaardiger, dat duizend mensen niet tegen de zedenwet zondigen, dan dat één dat wél doet. De mens behoort zelf de levensregelen te bepalen, waaraan hij gehoorzamen wil, met dien verstande, dat hij de rechten van anderen in aanmerking zal nemen. Wat die rechten zijn heeft de mensheid geleerd als het resultaat van een eeuwenlange ervaring.

Wat wordt er nu onder het leven verstaan, waarmee het humanisme zich bemoeit en dat het waardevol tracht te maken. Het antwoord is: „Het aardse leven”. De humanist heeft belangstelling in het tegenwoordige ogenblik.

(Zie verder pag. 4)

Heksenproces in Sarzbüttel

EEN duistere en griezige beweging heeft zich in de loop der laatste twee jaren uitgebreid over de dorpen van Noord-Duitsland en heeft overal, waar zij opdook, tragische offers geëist. Het begon in Sarzbüttel, een eenzaam dorp van Sleeswijk-Holstein, het armste „Land“ der Bondsrepubliek tussen Hamburg en de Deense grens. Het is bijna onbegrijpelijk, dat lieden, in het tijdperk van atoomsplitsing, radar en televisie het griezige bijgeloof uit de duistere Middeleeuwen, de heksenwaan, opnieuw tot ontwikkeling kon komen. Het is echter een feit, dat — door de openbaarheid onopgemerkt — het geloof in heksen zich met ongelofelijke snelheid heeft verspreid in de dorpen van Sleeswijk-Holstein en daarna oversloeg naar de eenzame dorpen van Neder-Saksen, in bijzonder van de Lüneburger Heide, tussen Hamburg en Hannover. „Hoeveel mensen er tot dusver aan ten gronde zijn gegaan, en hoevelen er in zenuw-inrichtingen of in ver afgelegen hoeven als slachtoffer van het Middeleeuwse bijgeloof wegwijnen“, aldus de „Landgerichtsdirektor der Grossen Straf-kammer“ van het gerechtshof in Itzehoe, „zal wel nooit komen vast te staan“. In ieder geval hebben de autoriteiten ingegrepen. Na een onderzoek, dat bijna een jaar heeft geduurd en dat is gevoerd door de criminele recherche van het ministerie van Binnenlandse Zaken in Sleeswijk-Holstein, heeft in November het eerste proces plaats gevonden tegen de „heksen-bezweerder“ van Sarzbüttel.

De rechtszitting tegen de „heksen-bezweerder“ van Sarzbüttel vond plaats in de grootste zaal van het dorp, de dans-zaal van de dorps-kroeg. Op de beklagen-bank zat niet alleen de „heksen-bezweerder“, de 45-jarige timmerman

(Vervolg van pag. 3)

De humanistisch levensopvatting is in staat om aan het bestaan van de mens de gewenste houding te geven.

1. Zij maakt de mens sterk, doordat zij hem zelfstandig maakt;

2. zij bepaalt de aandacht op het tegenwoordige, waar het immers om gaat;

3. zij plaatst op onze schouders de volle verantwoordelijkheid voor datgene wat wij doen;

4. zij bevordert een moedige levenshouding, plaatst ons vierkant tegenover de keiharde feiten en weigert te rekenen, als reeds vaststaande, met zaken waarvan het bestaan nog steeds aan twijfel onderhevig is.

Eerlijkheid ten opzichte van ons zelf en van onze omgeving, dat is de basis van het humanisme. En dit alles gepaard met een maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel. Met wat wij hebben moeten wij doen voor ons zelve en voor anderen, wat we kunnen. Van d a g, niet morgen.

„Wat zou,“ aldus besloot prof. Fagginger Auer „een voller inhoud kunnen geven aan ons leven, al is het ook nog zo kort van duur?“

Waldemar Ebeling, — maar tevens de hysterische angst en domheid van de 700 dorpsbewoners. Ebeling was reeds eerder, in 1936 tot dertien maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens bedrog, lichamelijke letsels door schuld en kwaadsprekerij. Reeds toen wilde hij optreden als „bezweerder van duivels en heksen“, maar toen verzetten de boeren zich. Thans verzetten zij zich niet meer. Meer dan twintig mannen en vrouwen, rustige, eenvoudige mensen, verklaarden als getuigen: „Heksen — jawel, die bestaan...“ Het begon er mee dat er in het dorp van allerlei gebeurde: een kind werd ziek en overleed. Daarna ging plotseling de vetste os van de boer dood. Een brand in de schuur kon nog net op tijd worden geblust. Ebeling bood zijn diensten aan, en de radeloze boer beloofde hem alles, indien hij „het ongeluk wilde afwenden“. Ebeling probeerde eerst de „boze geesten“ uit te roken. Hij schudde een stinkend kruid, (dat hij heksenpoeder noemde) op een schop, stak het aan en bewoog de schop in de vorm van een kruis, terwijl hij, bezweringen mompelend, door de stallen en kamers van de boerderij liep.

De volgende dag echter was er weer een koe dood. „De boze macht is zeer sterk“ mompelde Ebeling. Hij sneed een van de bedden open. Hij verstijfde. „Gelukkig dat ik op tijd ben gekomen. Anders zou de boer morgen gestorven zijn...“

Wederom pleegde hij zijn bezweringen. Toen fluisterde hij: „De vrouw, die morgenochtend als eerste langs de boerderij zal komen, dat is de heks...“ De volgende ochtend stonden de mensen van de boerderij achter de vitrages en sloegen bevend de straat gade. Een vrouw, G. S., de vijftigjarige echtgenote van de kleremaker, kwam langs. „Dat is de heks...“ schreeuwde de boer. Deze vrouw is tegenwoordig, volgens attest van verscheidene medici, zwaar zenuwziek. Zij werd ontweken. De mensen maakten een grote boog om haar heen, spuwden op de grond en sloegen een kruis.

DAT was het begin. Overal bestonden er plotseling heksen. In een dorp in de buurt stak een wanhopige boer, wiens vrouw overleden was (volgens de doodsakte aan een angina pectoris, maar volgens de mening van de „heksen-bezweerdere“ aan de boze blik), de stallen van zijn buurman in brand, wiens moeder de heks geweest zou zijn. Twee mensen kwamen in de vlammen om. Pas toen er zich uit het gehele land berichten ophoopten over geweldplegingen, brandstichtingen, moordpogingen en zelfmoorden, heeft de Landsregering een speciale afdeling van het Landsgerecht opgericht, die zich

met deze tragische pest bezig houdt. Op de rechtszitting zei Ebeling, een bleke dunne man: „Ik kan het niet helpen, er bestaan heksen — en ik beschik over bovennatuurlijke krachten...“

De Landsregering van Sleeswijk-Holstein en het Ministerie van Binnenlandse Zaken van Neder-Saksen, die nu besloten zijn deze beweging met alle wettelijke middelen te stuiten, willen blijkbaar hun bestrijdingsmiddelen op elkaar afstemmen. In beide landen werden commissies gevormd van juristen, psychiaters en politieambtenaren. Men is vast besloten geen martelaren te scheppen. En zo werd er na een rechtszitting van tien uur tegen de „heksenbezweerder“ van Sarzbüttel besloten, Ebeling naar de zenuwinrichting van de Landshoofdstad Kiel te zenden, ter observatie van zijn geestesvermogens. Het is sindsdien echter bekend geworden dat in twee andere dorpen, in de strek van Ditmar, „heksen-bezweerdere“ waren gearresteerd. De duistere Middeleeuwen breiden zich sneller uit, dan de justitie der twintigste eeuw kan werken. Zou het een toeval zijn, dat de neo-nationaal-socialistische Rijkspartij, die twee jaar geleden is verboden, juist op het platte land van Sleeswijk-Holstein en Neder-Saksen haar meeste aanhangers telde?

(Overgenomen uit het „Algemeen Handelsblad“ van 16 Dec. 1954).

«De verzegelde engel»

Met de bundel „De verzegelde engel“ van N. S. Leskow te doen verschijnen heeft uitgever L. J. Veen (Amsterdam) hun, die belangstelling hebben voor Rusland, dat grote, oude, onbekende land, zeker een genoeg gedaan. We maken kennis met een godsdienstige secte, waarvan de leden in het (oude) Rusland leven in een soort arbeidsgemeenschap, die trekkend van werk tot werk gaat. Heel hun vaak primitieve en kinderlijke denken, hun diepe devotie, toewijding en blijmoedigheid ook onder moeilijke omstandigheden gaan voor ons leven.

Het tweede verhaal in de bundel laat ons in mensen, voornamelijk in de hoofdpersonen, een dergelijke verzameling eigenschappen zien, dat men zich kan afvragen: „Kunnen mensen zo zijn en zo handelen? Zo hard en tevens zo vol opoffering?“ Ontdaan echter van de typische Russische omstandigheden moet men toegeven dat psychologisch gezien het een uit het ander te verklaren zou kunnen zijn. De figuur van de rijke dame is een beetje als de heks uit het sprookje: de bewust het kwade bevorderende kracht, als zodanig misschien nodig om de gebeurtenissen te doen plaats vinden zoals ze beschreven zijn. Merkwaardig komt in dit verhaal (als wel meer in verhalen uit Rusland) uit, hoe tweeslachtig de onderlinge verhouding van bezitters en hun ondergeschikten is; tussen beiden een haast familiale binding, maar tegelijkertijd een onoverbrugbare kloof.

T. M.-N.

Drs H. HERBERS OVER: De Bund Freireligiöser Gemeinden Deutschlands

BEGIN October nam ik als gast deel aan de jaarvergadering van de „Bund Freireligiöser Gemeinden Deutschlands”. Omdat ik niet alleen bij de plenaire besprekingen maar ook bij die van het hoofdbestuur aanwezig mocht zijn, heb ik een duidelijk — en om dit meteen te zeggen: een zeer indrukwekkend — beeld van deze grote en zeer vitale organisatie verkregen.

Het verbond telt ongeveer 100.000 leden, bij welk aantal weliswaar een deel van de familieleden is meegeteld. De gehele organisatie is sterk federatief: er bestaan zeven Landesverbände (Niedersachsen, Hessen, Württemberg, Beieren, Nordrhein-Westfalen, Pfalz-Rheinland en Baden), die tamelijk zelfstandig te werk gaan.

Gemeenschappelijk voor allen is de strijd tegen het waarlijk dictatoriale clericalisme der Adenauer-republiek; brochures en redevoeringen daarover waren, vergeleken met de betoogtrant in Nederland, ongehoord scherp. Ook over de bezetters, die sedert 1945 zeer eenzijdig met de kerken gepacteerd hadden was men in het algemeen weinig te spreken.

Een grote rol speelt voor alle Landesverbände hun erkenning als religieuze organisatie; hiervan hangt de subsidiëring door de landsregeringen af (van 0,46—2,00 Mk per persoon). Baden is reeds sedert 1918 erkend; in Beieren en Rheinland-Westfalen wil het maar niet lukken — steeds komt er iets anders tussen en dit andere is steeds hetzelfde: onwil. Toch geven ook wel stadsbesturen subsidies. Niedersachsen (Hannover, Oldenburg en Brunswijk) met zijn 57 gemeenten, krijgt een gemiddelde subsidie van 20.000 Mk. Ook in andere vorm tracht de overheid het culturele en sociale streven van de Freireligiösen te ondersteunen; zo is in Mannheim (Baden) juist een huis voor ouden van dagen klaar gekomen, dat meer dan een miljoen gekost heeft en 106 kamers bevat. Ook andere gewesten hebben eigen gebouwen.

De algemene politieke lijn is precies zoals hier; men mag echter niet uit het oog verliezen, dat in Duitsland alle politieke problemen scherper en persoonlijker gesteld zijn, omdat de achtergrond van een vanzelfsprekende en haast onbewuste democratie ontbreekt. Eén resolutie eiste het recht van dienstweigering ook op humanistische gronden.

Een grote rol speelt het jeugdwerk en het tijdige betrekken van de jeugd in het leven van het verbond. Bij de laatste Jugendweihe in Hannover werden pl.m. 1000 jongeren „aangenomen”. In Hessen onderwijzen pl.m. 40 vrijreligieuze leerkrachten 1500 kinderen. Om elke aanstelling van zo'n onderwijzer moet gestreden worden. Baden heeft — behalve vijf administratieve krachten! — drie predikers en 29 erkende godsdienstonderwijzers. De predikers zijn tevens als leerkrachten aan de paedagogische academie's verbonden. En van predikers gesproken: Hessen, met 14.000 leden, heeft onder zijn Pfarrers een gewezen r.k. pastoor met een deel van zijn vroegere gemeente! In het zeer bewogen leven van de gemeenten spelen deze predikers een grote rol: bij geboorte en crematie, jeugdwijdingen en andere plechtigheden. Vaak wordt hun hulp en medewerking ingeroepen van buitenkerkelijken, die niet lid zijn van de gemeente.

DEZE zeer bijzondere structuur van het Duitse buitenkerkelijke leven hangt ten dele samen met het Duitse volkskarakter, ten dele met de geschiedenis en het ontstaan van de Duitse organisatie's. Vele van hen hebben al meer dan honderd jaar van zoeken en strijd achter de rug; zij zijn in de tijd van modernisme en bijbel-critiek geleidelijk aan hun kerken ontgroeid, maar hebben van hun organisatie-vormen veel behouden. Maar ook de minder religieuze Landesverbände (b.v. Niedersachsen) houden aan vele vormen vast. Zo is het mogelijk, dat in betrekkelijk kleine steden gemeenten met meer dan 1000 leden bestaan. Dit wil zeggen, dat ook die kringen voor het afglijden in het nihilisme bewaard worden, welke zich door een zuiver intellectueel of esthetisch humanisme niet zouden aangesproken voelen en die ook in hun gemoedsbehoeften — stemming, wijding, ontroering, schoonheid, gemeenschap — bevredigd willen worden.

Ik behoef mijn Nederlandse lezers niet te vertellen, dat zij op dit punt van het verhaal verplicht zijn te rillen. De Duitsers van hun kant zouden onze bijeenkomsten kaal, koud en nuchter vinden en onze paniek alleen al bij het woord, „huwelijksinzegening” nauwelijks begrijpen. Hen moeten wij er aan herinneren, dat deze „stijl” niet direct met ons humanisme te

maken heeft. Het calvinisme en ook de doperse richtingen hebben al schoonschip gemaakt met alle liturgische bijzaak. De grote waarde van deze versobering en verinnerlijking doet onze democratie tot haar recht komen. Op een ander terrein: Rembrandt tegenover Rubens, of de oude Rembrandt tegenover de jonge... Maar onze folklore, ons vermogen om vreugde en leed spontaan in symbool en gebaar, in dans en lied uit te drukken, is behoorlijk ingeteerd. En als het waar was, dat „in den hemel eenen dans was”, dan zouden zich zelfs onze volksdansgroepen in de hemel maar matig op hun gemak voelen.

Hoe men ook tegenover het probleem van de vormen staat — en het is in de humanistische wereldbeweging nodig, elkaars stijl te eerbiedigen, en dit zal des te gemakkelijker gaan, als men de andere uit zijn geschiedenis en milieu begrijpt. Natuurlijk geeft iedereen de voorkeur aan zijn eigen manier, wat hem echter niet hoeft te verhinderen het positieve bij de andere en de zwakke kanten van zijn eigen stijl te onderkennen.

Ik hoop niet de indruk gevestigd te hebben, alsof de halfkerkse richting van de Duitse Vrijreligieuzen zo'n beetje tussen liberaal-christelijk en humanistisch in hangt. Niets zou onjuister zijn. Een groot gedeelte staat heel dicht bij de humanistische wereldbeweging. Anderen lijken meer op onze Vrije Gemeente en voelen zich sterk aangetrokken tot de Amerikaanse Unitarians. Maar zij hebben met iedere vorm van leerstellige transcendentie gebroken. Het meest „religieuze” Landesverband, dat van Hessen, wordt als religieuze organisatie erkend op grond van een „Geloofsbelijdenis” bestaande uit deze woorden van Goethe: „Ich glaube, dass wir einen Funken jenes ewigen Lichtes in uns tragen, das im Grunde des Seins leuchten muss, und welches unsere schwachen Sinne nur von Ferne ahnen können. Diesen Funken in uns zur Flamme werden zu lassen und das Göttliche in uns zu verwirklichen, ist unsere höchste Pflicht.” („Ik geloof, dat wij een vonk van dat eeuwige licht in ons dragen dat in het diepste wezen van het Zijn stralen moet en dat onze zwakke zintuigen slechts van verre kunnen vermoeden. Deze vonk in ons tot vlam te laten worden en het goddelijke in ons te verwerkelijken, is onze hoogste plicht.”)

Lezingen, die de VARA op Zondag uitzendt

23 Jan.: prof. dr J. J. Fahrenfort over „Onze verhouding tot natuurvolken”;

30 Jan.: dr H. Musaph over „Over wondergenezing”.

EEN STUK MILIEU

IN de speeltuin waar ik met mijn zoontje zit, circuleert een kinderblad. Het is een Walt Disney-achtig tijdschrift, dat hoofdzakelijk door strips wordt gevuld. Het is niet onzedelijk, het is niet verderfelijk, het is alleen maar lelijk. Afschuwelijk lelijk, het is smakeloos, en het is lorrig.

Maar alle kinderen vliegen er op af, omdat het kleurig is en omdat het gek is. Ze moeten om de diercaricaturen lachen, ze vinden het allemaal erg lollig. Ze gieren om de banale grapjes, want ze hebben nooit iets beters waar ze om lachen kunnen.

Ik kijk het prul even in en ik moet niet lachen. Ik moet huilen. Huilen omdat dit blaadje in een oplaag van circa honderd-duizend exemplaren verspreid wordt in ons land, terwijl er geen geld is voor een goed kinderblad.

Deze kinderen zullen behalve het stripblad ook nog de strips in de krant bekijken. En de strips in het damesblad van hun moe. En verder niets. Ze gaan later naar de film en zien daar ook een soort strips, even smakeloos, even banaal, even harteloos, even cliché.

Deze kinderen worden stripkinderen en later worden het stripmensen.

En dit is het immers wat er mis is met onze jeugd?

We zaniken er hele tijdschriften over vol. We kermen erover op onze vergaderingen. We strooien as op ons hoofd en scheuren onze klederen, want in tegenstelling met vorige generaties zijn wij ootmoedig genoeg om de schuld op ons te nemen en voortdurend uit te roepen: Hoe kunnen jonge mensen idealistisch zijn in een losgeslagen wereld als de onze. En dan bekijken we onze lijst van gegevens weer, die allemaal even negatief zijn: de woningen zijn te klein, er is geen privacy en de kinderen moeten de straat op. Zijn er daar buiten speelplaatsen, speeltuinen, speelterreinen? Nee, die zijn er niet. Het onderwijs deugt niet, want de klassen zijn te groot en onderwijzers zijn er te weinig; vernieuwing van onderwijs is een verre droom.

Er is geen geld, daar komt het op neer. Geen geld voor onderwijs, geen geld voor cultuur; de mens wordt in kleine vakjes en hokjes geduwd en tobt voort in een gareel. Hij wordt tot een lege massamens gemaakt, een schabloonmens, die gevoed wordt met vervlakte nieuwsbladen, vervlakte radio en binnenkort vervlakte televisie. Hoe kan een kind in zo'n maatschappij een levend, vrij individu worden?

Het milieu is onze laatste hoop, zeggen we dan. Het milieu is zo belangrijk. Maar laten we dan eindelijk eens gaan beseffen dat goede kinderboeken behoren tot „milieu“, dat ze een stuk „milieu“ zijn!

Annie M. G. Schmidt

de bekende kinderschrijfster, schreef in opdracht van de Commissie voor de Collectieve Propaganda van het Nederlandse boek „Van schuitje varen tot Van Schendel“, een bijzonder geslaagd werkje dat ten doel heeft: de betekenis te belichten van het goede kinderboek. Uit dit boekje nemen wij bijgaand hoofdstuk over.

Het kind dat opgroeit met Afke's tiental, met Niels Holgersson, met Winnie de Poeh, met Andersen, zo'n kind krijgt een bepaald soort vitamines; het krijgt een beschermende bijvoeding.

Natuurlijk hebben ook deze boeken niet een directe, een onmiddellijke nawijzbare uitwerking. Maar de vitamines werken op lange termijn. Goede kinderboeken moeten een uitwerking hebben, te vergelijken met een biochemisch proces. Verhalen dus met levende figuren, figuren die blijven doorleven ook jaren nadat het boek is dichtgeslagen. De garens, waarmee die

verhalen geborduurd moeten zijn: vreugde en warmte en humor en moraal en veiligheid en avontuur en mildheid en mededogen... moeten niet kunnen verbleken, ook niet na jaren. En zulke boeken geven aan het kind een stabiliteit, die hij nodig heeft in zijn verder leven. Ze geven hem de zekerheid van „hoe het kan“ en van „hoe het zou moeten zijn“, ze geven hem de veiligheid van het thuis en de wijdsheid van het avontuur en de verrukkelijke onbegrensdsheid van het bestaan.

Nu bestaan er, naast duizend goede zeker wel 10.000 slechte kinderboeken. Niet slecht in de zin van verderfelijk en onzedelijk. Maar slecht in de zin van arm en lorrig. Zoals de stripblaadjes worden ook deze boeken uit commerciële overwegingen op de markt gegoooid, omdat het „het wel doen“. Ze zien er kleurig uit, ze hebben een vlammende titel, ze worden wel verkocht aan al die ooms en tantes en ouders die in de boekwinkel zeggen: Geef U mij maar iets voor een kind van tien jaar. Van dit soort boeken zal het kind niet slecht worden. Hij zal niet, na lezing van die lectuur, onmiddellijk de buurman in het gezicht spuwen of de bomen uitrukken in het plantsoen. Hij zal er niets van „overhouden“. Maar hij zal iets onvervangbaars missen, en dat is zo jammer. Kinderboeken zijn een uitbreiding van het milieu.

(Zie verder pag. 11)

Besparing van werk en zorgen

HOEWEL de financiële positie van het Humanistisch Verbond nog geenszins rooskleurig is, valt toch met vreugde te constateren, dat de laatste jaren geen verdere achteruitgang plaats vond. Dat neemt echter niet weg, dat er in 1954 doorlopend een gebrek aan kasmiddelen was, waardoor aan de meest dringende verplichtingen maar al te vaak niet tijdig kon worden voldaan.

U kunt medewerken aan deze zeer ongewenste toestand een einde te maken door Uw contributie voor 1955 tijdig, d.w.z. vóór 31 Januari 1955 door middel van een girostorting of overschrijving aan de penningmeester van Uw gemeenschap te betalen. Indien U per maand of per kwartaal betaalt, wilt U het dan regelmatig doen?

Voor de abonnementsgelden 1955 voor „Mens en Wereld“ (voor leden f 3,— en voor niet-leden f 5,—) geldt het volgende:

Degenen, die geabonneerd zijn op „Mens en Wereld“ met uitzon-

dering van de leden van de federatie Amsterdam, wordt dringend verzocht het abonnementsgeld over 1955 één dezer dagen over te maken op postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond in Utrecht.

De leden van de federatie Amsterdam wordt verzocht het abonnementsgeld over te maken op rekening M 1000, Adm. „Mens en Wereld“ van de gemeente-giro. De gemeente-giro is aangesloten bij de postgiro Nr. 13.500.

Ná 31 Januari zal over de abonnementsgelden per kwitantie beschikt worden. Dan zullen incassokosten in rekening gebracht moeten worden. Evenals bij tal van andere organisaties is het abonnementsgeld vooruit verschuldigd.

Indien U aan ons verzoek voldoet, bespaart U ons veel werk en veel zorgen.

F. VAN DEN BERKHOF
administrateur.

P. KRUG: PLUTARCHUS, een geestelijk raadsman uit Chaeronea (3)

Prof. Hartman heeft Plutarchus genoemd „een zielearts” en niet ten onrechte. Trouwens Plutarchus zelf noemt zich ergens „zielearts”. Hoe zeer deze titel verdiend is, blijkt wel uit het lezenswaardige boekje „Over de juiste gemoedsstemming”¹⁾. Plutarchus schreef dit voor een aanzienlijk Romein, Paccius, die als hoog ambtenaar in allerlei moeilijkheden was gekomen. Deze moeilijkheden hadden Paccius geheel van zijn stuk gebracht, hij werd nerveus en mismoedig en vroeg Plutarchus om raad. Het antwoord is Plutarchus' geschrift „Over de juiste gemoedsstemming”.

Wat is de grondgedachte hiervan? Alereerst deze, dat het geluk niet van ons lot, maar van ons zelf afhangt. En wat te zeggen van leed en ongeluk? Wat beslissend is, meent Plutarchus, is niet dit ongeluk zelf, maar onze houding er tegenover. In onze eeuw heeft een Oosterling, Inavat Khan, de stichter van de Soefibeweging, vrijwel hetzelfde gezegd: „Het zijn niet onze omstandigheden in het leven, maar het is onze houding tegenover het leven, die ons gelukkig of ongelukkig maakt”.

Plutarchus zegt het op zijn manier: „Welnu evenals lui, die last van zeeziekte hebben of daar bang voor zijn en nu menen, dat ze er beter aan toe zullen wezen als ze uit hun bootje overstappen op een vrachtschip en van het vrachtschip op een galjoen, bij al die verandering geen baat vinden omdat ze hun onpasselijkheid of hun angst met zich meedragen, zo ook nemen veranderingen van beroep niet uit de ziel weg de dingen, die haar kwellen en verontrusten. Dat zijn: onervarenheid, onredelijkheid en het onvermogen of de onwil om een goed gebruik van de omstan-

digheden te maken. Die dingen teisteren rijken en armen, die kwellen getrouwen en ongetrouwen; ten gevolge van deze ontvliedt men eerst het marktgewoel en kan dan weer de stilte niet verdragen, jaagt men naar promotie aan het hof en tobt er over zodra men die heeft verkregen.”

Onze houding primair

Plutarchus weet ook weer aan de hand van een paar aardige voorbeelden aan te tonen, dat niet de omstandigheden, maar onze houding tegenover deze omstandigheden uiteindelijk het meeste gewicht in de schaal legt. Is het ook niet opvallend, dat gebeurtenissen, waaronder de één lijdt voor een ander soms een bron van vreugde en energie vormen. „Toen Alexander Anaxarchus' voordracht hoorde over het oneindig aantal werelden, barstte hij in tranen uit, en toen zijn vrienden hem vroegen wat hem scheelde, zei hij, „Zou ik niet wenen, dat ik, terwijl er oneindig veel werelden zijn, er nog niet één in mijn macht heb gekregen?” Crates daarentegen, die niets had dan een knapzak en een jas vol gaten, bracht schertsend en lachend het leven door als een festijn. Agamemnon had verdriet omdat hij over zovelen heerste.”

Je moet je vooral niet ergeren aan het geklets, de naijver en de onhebbelijkheden van allerlei mensen, vindt Plutarchus. „Je moet maar denken: „Als honden blaffen, dan doen de beesten wat in hun aard ligt”. Dan houd je van zelf op met allerlei ergernissen naar je toe te halen; maar ben je zwak een kleingeestig, dan maak je van

Als reactie op het hoofdartikel „Schweitzer en de vrede” — M. en W. van 8 Januari '55 — ontvingen wij verscheidene brieven. Enige daarvan zullen wij in het volgende nummer onder de rubriek „IK denk er ZO over” plaatsen. — Redactie.

je eigen ziel een holte, waar alles naar toe stroomt en die dus vol loopt van het kwaad van anderen.”

Sommigen klagen over alles en iedereen en gaan voorbij aan de goede dingen van het leven. Plutarchus zegt: „Zo lopen de mensen vaak het goede en aangename, wat zij hebben, voorbij en draven naar het slechte en onaangename. Een heel ander man was Aristippus: die wist steds de balans van zijn leven te laten doorslaan naar de goede kant. Toen hij een mooi landgoed had verloren, vroeg hij aan iemand, die hem erg beklagde en medelijden met hem wou tonen: „Gij hebt immers één landgoed en ik heb er nog drie over?” „Ja”, zei hij, „Welnu, zei Aristippus, „dan moet ik U condoleren.”

„Ken U zelf” staat er geschreven op de Apollotempel in Delphi, waar Plutarchus lange tijd priester was. Gebrek aan zelfkennis, gebrek aan kennis van eigen vermogens en tekorten is een bron van veel ongeluk. „Als iemand zou willen boogschieten met zijn ploeg of hazen jagen met zijn os, of als iemand met een fuik of een sleepnet te vergeefs beproeft herten te vangen, dan kan men toch niet zeggen, mensen hebben tot hun vijand niet een of ander boze geest maar hun eigen dwaasheid, die streeft naar het onmogelijke.”

Hoevelen zijn er niet, die bewust of onbewust geheel tegenstrijdige doeleinden trachten na te streven. Plutarchus noemt als voorbeeld iemand, die er naar streeft onafhankelijk, zelfstandig, ja zelfs een held te zijn en tegelijk verzorgd en vertroeteld wil worden en verlangt naar „geborgheid”. Onze „zielearts” zegt het weer zo raak: „Maar wie jammert en treurt omdat hij niet tegelijkertijd een leeuw is op de bergen gevoed, op zijn krachten vertrouwend en een schoothondje, dat door een oude juffrouw wordt opgekweekt, die is gek...”

¹⁾ Eveneens vertaald door Prof. J. J. Hartman. Deze vertaling is apart uitgegeven, maar ook te vinden in „De avondzon des heidends” Derde druk. (pag. 87—103).

(Vervolg van pag. 10)

Er behoort een wisselwerking te zijn tussen gezin en kinderboek. Moeder moet zich bemoeien met de kinderlectuur, daar komt het op neer.

Van wat een kind leest, onthoudt hij maar een deel. Maar dat deel onthoudt hij ook zo goed, dat het zijn verdere leven met hem meereist, in zijn hart en in zijn bloed; het wordt een stuk van hemzelf.

Maar dan is het toch ook wel erg gewichtig dat dit stuk goed is en de moeite waard om een heel verder leven meegedragen te worden: de neerslag van een goed milieu.

Ontvangen boeken

Ds. P. Eldering: „Vertrouwen”. Gedachten en getuigenissen. Besteladres: mevr. F. H. A. Fontein-Eldering, Molenstraat 56, Oss. Gironummer: 405.461. Prijs: f 4,50.

Ritchie Calder: „Gevecht met het oerwoud”. Uitgave: Van Loghum Slaterus, Arnhem. Prijs: f 10,90.

„Aesculaap in opstandig China” — Albert Gervais. Uitgave: L. J. C. Boucher. Prijs: f 6,90;

„Geestelijke veerkracht” — Harry en Bonaro Overstreet. Uitgave Van Loghum Slaterus. Prijs: f 8,50;

„September” (roman) — Noud van den Eerenbeemt. Uitgave: Paul Brand. Prijs f 6,50;

„Spanje” — dr G. J. Geers. Uitgave: Het Wereldvenster;

„Spel tussen de coulissen” (roman) — Sven Stolpe. Uitgave Het Spectrum. Prijs: f 7,90;

„De wereld van morgen” — Martin Kojc. Uitgave: Servire. Prijs: f 4,90.

MENS EN WERELD

Verschijnt om de veertien dagen.

Hoofdredacteur: dr H. Bonger. Redactie-secretaris: J. van Straten. Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0,20.

DE DUITSE JEUGD

IN Duitsland regent het de laatste jaren klachten over het verminderde prestatievermogen van de jeugd, zo schrijft de „Frankfurter Allgemeine“. Een professor in de psychologie aan de universiteit van München heeft naar aanleiding van dit verschijnsel een onderzoek ingesteld, waarbij bij kinderen een vermindering van het concentratievermogen met 12 pct, van het intellectuele vermogen met 26 pct, en van de nauwlettendheid met 29 pct constateerde. De prestaties van een thans veertienjarig kind zouden het equivalent bereiken van een twaalfjarig kind uit 1930. Natuurlijk moet men de relativiteit van deze observaties niet uit het oog verliezen, doch als een teken aan de wand zou men de uitspraak van de Kamer van Koophandel uit een grote Duitse industriestad kunnen noemen, dat de jeugd bij haar intrede in het beroepsleven niet voldoet aan de eisen, die het werk aan haar stelt. Ook is het aantal leerhaalt, aanzienlijk gestegen. De oorlog met zijn gevolgen en de moderne maatschappij met zijn spanningen zullen ongetwijfeld debet zijn aan deze verschijnselen, doch het is duidelijk,

dat om alle oorzaken op te sporen, een diepgaand wetenschappelijk onderzoek naar de lichamelijke en zielkundige toestand van het hedendaagse Duitse kind noodzakelijk was. In deze behoefte is nu onlangs voorzien door een omvangrijke studie, waaraan door verscheidene vooraanstaande Duitse medici en psychologen is meegewerkt.

Ongeveer 40.000 kinderen werden onderzocht, en hoewel dit onderzoek slechts als voorlopig kan worden beschouwd, geeft het toch enkele interessante aanwijzingen. Zo werd waargenomen, dat het rijpingsproces bij het meisje buitengewoon vroeg inzet, in de meeste gevallen reeds op de lagere school. Bij de jongens begint de puberteit weliswaar wat later, doch ook meestal nog gedurende de laatste jaren op de lagere school. Dat zou dus een aanneembare reden kunnen zijn voor het verminderen van de prestatie in het onderwijs van de hedendaagse Duitse jeugd. Verder stelden de onderzoekers een bespoediging van de groeientwikkeling na de eerste wereldoorlog vast, die zich sterker manifesteerde bij de stadsjeugd dan bij de plattelandse jeugd. Dit groeiproces zou zijn hoogtepunt in de jaren dertig hebben bereikt, doch zou thans in intensiteit afnemen. Ook kwam in het onderzoek tot uiting, dat meisjes minder dan jongens door invloeden van buitenaf in hun ontwikkeling worden gestoord en dat er een positieve correlatie bestaat tussen het beroep (niet het inkomen) van de vader en de ontwikkelingsvariatie.

WANT het groeiproces is bij kinderen van geschoolde arbeiders en vaklieden veel duidelijker geaccentueerd dan bij kinderen van niet geschoolde arbeiders of werklozen. Tevens wordt in de studie betoogd, dat de inwendige ontbinding van de familie een vertraging in het groeiproces tengevolge heeft, evenals trouwens gebrek aan speelruimte en tijd. De „Frankfurter Allgemeine“ besluit, dat deze onderzoekingen, die nog worden voortgezet, van groot belang zijn, omdat opvoedingsproblemen en kwesties van beroepskeuze in de toekomst vooral op wetenschappelijke basis moeten worden benaderd.

(Overgenomen uit het „Algemeen Handelsblad“ van 9 Dec. 1954).

WIE HELPT

34 j. j.man, beh. voork., net en eerlijk, aan werk; als huiskn. of iets derg. bij partic. of inrichting, int., v.g. ref. voorz., bij voorb. mijn dank. Br. o. no. Jan. 2 bur. v. d. blad.

In klein gezin van 3 volw. pers., man, vrouw, b.b.h.h. en stud. zoon te Hilversum, wordt gevraagd betrouwb.

ZELFST. HULP

in de huish., intern, leeft. 30—50 j. Goede behandeling verzekerd.

Br. onder no. Jan. 1 bur. v. d. blad.

Dame 44 j. klein, met gebrek, in bezit van woning in A'dam, zoekt kennism. met Heer tot 50 j., liefst intell. en uit arb. milieu tevens geestverwant en werkk. A'dam. Om elkaar met begrip en vriendschap het leven prettiger te maken. Brieven onder no. Jan. 3.

Schriftelijke studie

in de

WIJSBEGEERTE

Gratis prospectus: „UNIVERSITAS“

P. C. Hoofllaan 55 - Zeist

Wat leeft er onder de jongeren?

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren
uitgave: humanistische jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr. 12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem. Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek. L 2888 De Libertijn.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.). Abonnementprijs f 3,— per jaar.

HET MENSELIJK LEVEN

eenvoudige zedenleer door

A. Vloemans

gebonden f 3,90

Bestellingen op postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht.

ERASMUS

Spel van het Humanisme

door

Prof. Dr. Garmt Stuiveling

154 pag. Prijs geb. f 7,90.

Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma“

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Riouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**